

Robert Doričić*, Ivana Eterović**

Teštamenti lovranskog notarijata – pogled u svakodnevicu Lovranštine druge polovice 18. stoljeća

U Državnom arhivu u Rijeci pohranjene su isprave lovranskoga notarskog ureda druge polovice 18. stoljeća. Među njima bogatstvom sadržanih podataka ističu se oporuke. Upravo su one prvoklasan povijesni izvor za istraživanje prošlosti na području Lovranštine, osobito prošlosti njezine svakodnevice.

U okviru višegodišnjega istraživanja arhivskoga fonda lovranskoga javnobilježničkog ureda druge polovice 18. stoljeća, u ovome će radu biti predstavljen dio pokretne imovine koji se navodi u oporukama sastavljenim u periodu od 1756. do 1796. godine, i to onima pisanim talijanskim jezikom. Na temelju opisa pokućstva, odjeće, nakita i druge pokretnine predstavljaju se fragmenti svakodnevnoga života stanovnika Lovrana i njegove okolice toga razdoblja.

Ključne riječi: Lovran, 18. stoljeće, oporuka, pokretna imovina, povijest svakodnevice

Istraživanje povijesti lovranske svakodnevice koje teži zahvatiti najraniju povijest toga grada, onu prije njegova intenzivna razvoja kao lječilišnog i turističkog mjesta na prijelazu s 19. u 20. stoljeće, oslanja se uglavnom na fragmentarne podatke pabirčene iz malena broja dostupnih izvora. Već u najstarijim zapisima o njemu Lovran se spominje kao važno pomorsko i brodograditeljsko središte. U 12. stoljeću arapski geograf i enciklopedist El Idrisi opisuje ga kao napućeni grad s mnogobrojnim brodovima i brodogradilištima, premda Damir Viškanić smatra da je pomiješao Lovran s Rijekom.¹ U 17.

* Robert Doričić, magistar organizacije, planiranja i upravljanja u zdravstvu, doktorand je na Katedri za društvene i humanističke znanosti u medicini Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Braće Branchetta 20, HR-51000 Rijeka. Elektronička pošta: robert.doricic@uniri.hr.

** Dr. sc. Ivana Eterović znanstvena je suradnica na Katedri za staroslavenski jezik i hrvatsko glagoljaštvo Odsjeka za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb. Elektronička pošta: isankovi@ffzg.hr.

¹ Viškanić, Damir, *Quaderna capituli Lovranensis/Kvaderna kapitula lovranskoga*, Katedra Čakavskoga sabora Opatija – Adamić, Lovran – Rijeka, 2002., str. 13.

stoljeću, kako piše slovenski polihistor Johann Weickhard Valvasor, Lovran ima „malu morsku luku u koju mogu ulaziti mali brodovi“.² Valvasor ističe da su stanovnici Lovrana dobri mornari i izdvaja razgranatu trgovinu platnom kao njihovu važnu gospodarsku djelatnost. Naglašava da okolica grada nije previše plodna jer se uglavnom sastoji od kamenita tla, no taj manjak nadoknađuje vrlo proširena vinova loza te mnoštvo maslina i drugog voća koje ondje neobično dobro uspijeva, među kojima se posebno izdvajaju debeli kesteni (maruni). Velika rasprostranjenost vinograda, maslinika, voćnjaka (oskoruše, kruške, smokve, trešnje...) i kestenovih šuma iščitava se i iz ranijih, glagoljičkih izvora: dviju dosad poznatih lovranskih oporuka iz 15. i 16. stoljeća te zapisa u *Kvaderni kapitula lovranskoga* nastalih od 15. do 17. stoljeća.³ U 17. i 18. stoljeću mogu se pratiti sporovi lovranskih ribara s njihovim susjedima oko razgraničenja ribolovnoga područja.⁴ Dobom pomorskoga prosperiteta grada obično se navodi 18. stoljeće.⁵ U 19. stoljeću Lovran nastanjuje respektabilan broj pomoraca, brodograditelja i vlasnika brodova, posebno u istočnome dijelu Staroga grada,⁶ što se potvrđuje i u nekim izvorima s kraja 18. stoljeća,⁷ a ostali se stanovnici, uz ribarstvo, bave raznim obrtima (npr. postolari, bačvari, kovači i dr.).⁸

Dostupno arhivsko gradivo koje se odnosi na razdoblje starije od 19. stoljeća poprilično je oskudno,⁹ no činjenica da se u njemu kriju

² Sušić, Zvonimir, „Valvasor o Liburniji (Volosko, Vepinac, Sv. Jakov – Opatija, Lovran, Mošćenice)“, *Dometi*, god. 3, br. 6, 1970., str. 121.

³ V. Sanković, Ivana, „Lovranska *glagolitica* i dosadašnja istraženost“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 1, 2010., str. 293–294; Viškanić, Damir, „Dvije glagoljske isprave iz Lovrana (XVI. st.)“, *Vjesnik Državnoga arhiva u Rijeci*, sv. 39, 1997., str. 3–29; Viškanić, Damir, *Quaderna capituli Lovranensis/Kvaderna kapitula lovranskoga*.

⁴ V. Munić, Darinko, „Utvrdjivanje prava ribolova između Mošćenica i Lovrana 1742. godine“, *Liburnijske teme*, knj. 6, 1987., str. 64.

⁵ Usp. Muzur, Amir, *Liburnijski mikrokozam: Studije, osvrti, afekti*, Liburnijske teme, knj. 15, Katedra Čakavskoga sabora Opatija – Izdavački centar Rijeka, Opatija – Rijeka, 2003., str. 50.

⁶ V. više u: Žigulić, Roberto – Biloš Žigulić, Sanja, „Stanovništvo istočnog dijela lovranske gradske jezgre u XIX. stoljeću“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 2, 2012., str. 85–118, posebice str. 114–116; Žigulić, Roberto – Biloš Žigulić, Sanja, „Stanovništvo južnog dijela lovranske gradske jezgre u XIX. stoljeću“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 3, 2014., str. 233–282, posebice str. 277–279.

⁷ Usp. Doričić, Robert – Eterović, Ivana, „Antroponimija u ispravama lovranskoga notarskog ureda iz druge polovice 18. stoljeća“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 3, 2014., str. 163, bilj. 1.

⁸ Usp. Žigulić, Roberto – Biloš Žigulić, Sanja, „Stanovništvo istočnog dijela lovranske gradske jezgre u XIX. stoljeću“, str. 114–116; Žigulić, Roberto – Biloš Žigulić, Sanja, „Stanovništvo južnog dijela lovranske gradske jezgre u XIX. stoljeću“, str. 277–279.

⁹ Usp. Zakošek, Boris, „Pregled arhivalija Lovranštine do 1945. u Državnom arhivu u Rijeci“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 1, 2010., str. 22–24; Leideck, Markus, „Arhivsko gradivo Državnog arhiva u Pazinu kao izvor za istraživanje prošlosti Lovranštine“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 2, 2012., str. 20–24.

dosad još neobjavljeni¹⁰ ili među objavljenima nedovoljno proučeni¹¹ izvori može biti vrlo poticajna i ohrabrujuća budućim istraživačima. Upravo je u novije doba započelo sustavno istraživanje najstarijih izvora, među kojima valja posebno izdvojiti vrijednu zbirku oporuka i privatnih isprava drugoga tipa nastalih od kraja 17. do početka 19. stoljeća, pohranjenih u fondu *Javni bilježnici Rijeke i okolice*, koji se čuva u Državnome arhivu u Rijeci (HR-DARI-41; interna signatura: JU3). Njezin nastanak tumači se vjerojatnim „prikupljanjem privatnih isprava iz starih gospoštijских i općinskiх arhiva za potrebe modernog sudovanja [...] te kasnije njihovim preseljenjem u javnobilježničke arhive.“¹² Zbirka tih isprava, pisanih većinom talijanskim jezikom, sastoji se od više svezaka i obuhvaća razdoblje od 1756. do 1810. godine. Najstariji dio fonda sadržan je u 24. svesku, u kojemu se nalazi 150 oporuka sastavljenih od 1756. do 1796. godine, među kojima je njih devet pisano hrvatskim jezikom.¹³ U recentnim je istraživanjima pobliže predstavljeno upravo tih devet oporuka, i to njihovim podastiranjem u prijepisu i transkripciji¹⁴ te izvršenom povijesnojezičnom analizom¹⁵, a ujedno su raščlanjena osobna imena, prezimena i nadimci ekscerpirani iz cijeloga navedenog sveska.¹⁶

Nastavljajući višegodišnje istraživanje arhivskoga fonda *Javni bilježnici Rijeke i okolice*, u našem je fokusu u ovome radu pokretna

¹⁰ Takav je primjerice neobrađeni urbar Pazinske gospoštije iz 1571. godine, pisan njemačkim jezikom, koji se čuva u Državnome arhivu u Pazinu. Usp. Leideck, Markus, nav. dj., str. 21.

¹¹ Npr. Željko Bistровić upozorava, između ostaloga, na nedovoljno iskorišten potencijal notarske knjige riječkoga kancelara Antonia de Renna de Mutine unatoč tomu što je poznata i objavljena. V. Bistровić, Željko, „Kulturnopovijesna važnost crkve Sv. Ivana u Lovranu“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 1, 2010., str. 257–258; usp. i str. 259–261. Kako je vidljivo prema navodima Amira Muzura, podaci o okosnicama lovranskoga gospodarstva 15. stoljeća koji se mogu pronaći u de Rennovoj notarskoj knjizi podudaraju se sa stanjem u glagoljičkim izvorima: „Godine 1446. izvješćuje on [Antun de Renno de Mutina, op. a.] tako o nekoliko (dobivenih) sporova trgovca Pavla Benkovića iz Lovrana (sa sucem Matijom oko isporuke jednog ‘milijarija’ ulja, dakle oko 650 litara; s Nikolom Tomasiniem s Krka oko naplate vina; s Ilijom Đankovićem iz Modruše oko najma vinograda [...]). U nekoliko navrata tih se godina spominje u de Rennovim bilješkama i svećenik Jakov Čurlić i njegove kuće i vrt u Lovranu i Brajdi [...]“ (Muzur, Amir, nav. dj., str. 48.)

¹² Zakošek, Boris, nav. dj., str. 24.

¹³ O notarima koji su zapisali oporuke toga, najstarijega dijela fonda v. Doričić, Robert – Eterović, Ivana, „Antroponimija u ispravama lovranskoga notarskog ureda iz druge polovice 18. stoljeća“, str. 166.

¹⁴ V. Eterović, Ivana – Eterović, Igor, „Devet oporuka iz lovranske kancelarije na hrvatskome jeziku iz 18. stoljeća pohranjenih u Državnome arhivu u Rijeci“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 2, 2012., str. 35–84.

¹⁵ V. Eterović, Igor – Eterović, Ivana, „Devet lovranskih oporuka iz druge polovice 18. stoljeća: povijesna i jezična analiza“, *Histria: Godišnjak Istarskoga povijesnog društva*, knj. 3, 2013., str. 61–97.

¹⁶ V. Doričić, Robert – Eterović, Ivana, „Antroponimija u ispravama lovranskoga notarskog ureda iz druge polovice 18. stoljeća“, str. 163–188.

imovina u oporukama¹⁷ pisanim talijanskim jezikom od 1756. do 1796. godine.¹⁸ Na temelju opisa odjeće, nakita, pokućstva i druge pokretne predstaviti ćemo fragmente svakodnevnog života stanovnika Lovrana i njegove okolice druge polovice 18. stoljeća.¹⁹ U prvome redu zanimalo nas je odražava li se u njima i u kojoj mjeri ranije opisana generalna slika Lovrana u tome razdoblju. U prikazu pokretne imovine evidentirane u oporukama lovranskog notarijata izostavili smo analizu onih odredbi oporuka koje su uključivale izravno darovanje novca, odnosno novac kao pokretnu imovinu, s obzirom na to da nije precizirano za koju će svrhu biti utrošen.

Pokućstvo

Pokućstvo se u lovranskim oporukama rijetko preciznije spominje i pojedinačno nabroja; na njegovo ostavljanje nasljednicima upućuje se tek općenitom formulacijom kako nasljedniku ima pripasti kuća i sve što se u njoj nalazi (00021, 00035, 00042, 00077, 00092, 00107, 00120). Iznimkom je u tome smislu oporuka Katarine Polčić (00040), najvjerojatnije pripadnice višega sloja lovranskoga građanskog društva druge polovice 18. stoljeća. To je jedina oporuka u kojoj se spominje sjedeća garnitura ili pak krevet koji se ostavlja u nasljedstvo. Tako oporučiteljica nasljednicima ostavlja namještaj koji se nalazi u kući njezina pokojnog muža, i to tri klupice za sjedenje izrađene od orahovine (*Scagnietti di Nogara pr. sedere*) i dva stola za jelo također izrađena od orahovine (*Tavole di Nogara pr. mangiare*), četiri slike, jednu škrinju te jednu staru klupu s tri pregrade. Udovica ostavlja i krevet s madracom.²⁰ U kući pokojnog supruga nalazi se i nekoliko komada kuhinjskog posuđa, primjerice bakreni kotao (*Stagniada di rame*), nekoliko vrčeva i keramičkih tanjura. Njezinu pokretnu

---

¹⁷ U ovome članku govorimo samo o oporukama, iako bi bilo preciznije reći da je među njima i šest kodicila. O razlici između oporuke i kodicila v. Eterović, Igor – Eterović, Ivana, „Devet lovranskih oporuka iz druge polovice 18. stoljeća: povijesna i jezična analiza“, str. 65.

¹⁸ Svezak 24, u kojemu se nalazi 141 oporuka obuhvaćena ovim istraživanjem, kutija je bez dodatne arhivske oznake tipa folije, već je svaki list papira označen i obrojčen žigom. Budući da su sve dijelom istoga arhivskoga fonda i sveska, precizno navođenje signature uza svaku oporuku znatno bi opteretilo tekst i oduzelo suviše prostora, stoga prilikom pozivanja na određenu ispravu navodimo samo njezinu brojku kao razlikovnu oznaku. Osobna imena i prezimena navodimo u hrvatskoj varijanti, oslanjajući se na svoj članak „Antroponimija u ispravama lovranskoga notarskog ureda iz druge polovice 18. stoljeća“, posebice str. 179–184.

¹⁹ Bilo bi zanimljivo istražiti jesu li se i koliko često svi zabilježeni predmeti doista i rabili u svakodnevnome životu ili se radi tek o vrijednoj imovini koja se prenosila iz generacije u generaciju, no tu temu ostavljamo za neku drugu priliku.

²⁰ Za krevet preminulog supruga udovica Katarina Polčić kazuje da je nakon njegove smrti darovan siromasima zbog sumnje da je pokojni suprug bolovao od sušice (*mal d'Etisia*).

Slika 1. Bakreni kotlić, *rameni kotlić* (inv. br. 120), Etnografska zbirka Udruge „Ognjišće“, Liganj. Snimio R. Doričić, 2016.

imovinu čine i lanci za ognjište te posude za čuvanje hrane i pića: tri kamenice za ulje i više bačava različitih tipova i zapremnina (*Botte, Caratelli, Mastelli*).

Posudu za držanje vina u svojoj je oporuci ostavio i Jakov Fratar (00108). On je svojemu sinu Mihaelu namijenio bačvu od kestenovine zapremnine tri spuda²¹. Više kućanskih predmeta u svojoj oporuci navodi i Katarina Franul/Franjul (00025). Tako njezinu sinu Josipu imaju pripasti vrčevi od majolike, dva kositrena tanjura (*piatti di peltre*), kotao, zatim lanci za ognjište, gradele i

jedna kamenica za ulje. U drugim se oporukama uporabni predmeti u kućanstvu ili namještaj spominju posve iznimno, primjerice željezni lanci za ognjište u oporuci udovice Margarete Sirotnjak (00071), odnosno škrinja koju nevjesti Jeleni ostavlja Frančeskina Peršić (00015) ili pak ona koju kćeri Antoniji ostavlja majka Margareta Geržin/Gržin (00036). Gašpar Štanger obvezuje svojega univerzalnog nasljednika – sina Jakova, da je u slučaju ženidbe oporučiteljeve kćeri i Jakovljeve sestre Margarete dužan sestri, uz ostalo, dati škrinja (00143).

Slika 2. Kamenice za držanje ulja, *kamenice* (inv. br. 133, inv. br. 134), Etnografska zbirka Udruge „Ognjišće“, Liganj. Snimio R. Doričić, 2016.

²¹ Spud je stara mjera za vino i žito. Vrijednost mu se kretala od 33,3 pa do 50 l. Usp. Visintin, Denis, „Spud“, natuknica u: Bertoša, Miroslav – Matijašić, Robert (ur.), *Istarska enciklopedija*, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, 2005., <http://istra.lzmk.hr/>, preuzeto 4. siječnja 2016.

Uz predmete koji se koriste u kuhinji nerijetko se nasljednicima daruje posteljina. Ranije spomenuta Katarina Polčić (00040) ostavlja svojem unuku bogoslovu D. Liberalu Sutiću/Šutiću novi madrac ispunjen slamom i uzglavlje (*Capezale*), a koji se trenutno nalazi na njezinu krevetu, par novih plahti i novi prekrivač (*Coltra*). Sličan dio krevetne opreme, madrac s uzglavljem, daruje svojoj kćeri Ursuli njezina majka Jelena Blaženić (00114). Plahte za svoju unuku namijenila je i Frančeskina Peršić, s time da odabir plahte prepušta svojoj nevjesti odnosno Jeleninoj majci, također Jeleni. Nevjesta Jelena po smrti muževe majke postat će vlasnicom škrinje u kojoj se plahte čuvaju (00015). U slučaju Margaretine udaje, njezin brat Jakov Štanger obvezan je osigurati sestrin miraz, koji uz ostalo čini i jedan par plahti (*un pajo di Lanzaoli*) (00143). Često se u nasljedstvo ostavljaju vuneni prekrivači (*Schiavina*) (00133, 00141, 00143), gdjekad zabilježeni i čakavskim leksemom: *Begl*²² (00071), *Pogniaviza* (00119) i *Pogniava* (00142).²³

Slika 3. Škrinja za čuvanje robe, *kasun za robu* (inv. br. 89), Etnografska zbirka Udruge „Ognjišće“, Liganj. Snimio R. Doričić, 2016.

Oruđe i zanati

Kako je već rečeno u uvodu ovoga rada, Lovran je krajem 18. stoljeća već poznato trgovačko središte²⁴ s razvijenim brodarstvom. Arhivski podaci upućuju na to da je na području Lovranštine već od 15. stoljeća razvijena

²² Franjo Mohorovičić – Maričin navodi kako je *belj* „domaća ponjava od vune, a u prenesenom smislu, težak zimski kaput“. Usp. Mohorovičić – Maričin, Franjo, *Rječnik čakavskog govora Rukavca i bliže okolice*, Katedra Čakavskog sabora Opatija – Adamić, Rijeka – Opatija – Matulji, 2001., str. 29. Jelka Radauš Ribarić napominje kako se pod terminom *belj*, prema navodu Lucianija, označava „teži šal istkan od bijele vune s crnim prugama“. Usp. Radauš-Ribarić, Jelka, *Ženska narodna nošnja u Istri*, Institut za etnologiju i folkloristiku – Istarsko književno društvo „Juraj Dobrila“ – „Josip Turčinović“ d. o. o., Zagreb – Pazin, 1997., str. 302. S obzirom na širu potvrđenost prvoga značenja koje navodi Franjo Mohorovičić – Maričin u govorima sjeverozapadnoga čakavskog areala priklanjamo se ovdje njegovu prvom tumačenju.

²³ Vuneni prekrivač *ponjava* u oporuci Mateja Latina (00139) spominje se u kontekstu svadbenoga dara koji mu je kao svojem svekru donijela prilikom vjenčanja nevjesta Frančeska. Pri izricanju posljednje volje Matej je u funkciji protudara Frančeski darovao stablo maruna na predjelu Dražica (*Drasiza*).

²⁴ Peršić, Mirjana, „Lovran“, natuknica u: Bertoša, Miroslav – Matijašić, Robert (ur.), *Istarska enciklopedija*, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, 2005., <http://istra.lzmk.hr/>, preuzeto 4. siječnja 2016.

brodogradnja²⁵. Dokaze takvih gospodarskih aktivnosti moguće je potvrditi i u oporukama sačuvanim u lovranskome notarskom uredu.²⁶

Brodograditelj Frančesko Stiglić/Štiglić zapovijeda da se ima prodati njegova lađa koja se gradi na ulazu u luku (*Barca che si costruisce alla porta del Porto*) kako bi se njezinom prodajom namirila dugovanja koja on ima prema vjerovnicima (00072).²⁷ Od pojedinih se tipova plovila u lovranskim oporukama spominju pelig²⁸ (*Pelligheto*) (00077) i bracera²⁹ (*Brazera*) (00136). Frančesko Tominić, zajedno sa svim stvarima koje se na njoj nalaze, ostavlja braceru sinu Nikoli, na kojoj on trenutno plovi, no s obvezom da na njoj mora držati kao člana posade i svojega brata Mateja sve do onog trenutka kada Matej bude mogao sam zaslužiti radeći na drugim brodicama (00136).

Uz brodograditelje i vlasnike brodica u dvjema se oporukama spominju predstavnici kovačkog zanata. Ivan Miščinić (00061) iz mjesta Dobreć (*Dobrez*) ostavlja sinu Jurju kovačnicu (*Fabbreria*) sa svim oruđem (*ordegni*) koje se u njoj nalazi. U drugoj se oporuci pak ostavljaju pojedini predmeti iz kovačnice: nakovanj (*Nacovallo*)³⁰ i mijeh za potpalu vatre, mada oporučitelj Ivan Bakšan dodaje kako se oni više ne koriste. On također sinu Frančesku daruje tijesak (*Morso*) (00135).

Zasebnim odredbama oporučitelji reguliraju vlasništvo nad kućnim mlinom za žitarice, tako Mateja Kosmić

Slika 4. Ručni mlin za mljevenje žitarica, *žrna za žito* (inv. br. 5), Etnografska zbirka Udruge „Ognjišće“, Liganj. Snimio R. Doričić, 2016.

²⁵ Usp. Barbalić, Radojica F., „Brodarstvo i pomorci Lovrana i Lovranštine“, *Liburnijske teme*, knj. 6, 1987., str. 257–261.

²⁶ Da su se nekim vidom trgovačkog obrta bavile obitelji oporučitelja, ukazuju navodi u oporuci Andrije Terdića/Trdića (00077), koji napominje kako jedan od dvojice sinova Frančesko nema pravo na eventualnu dobit prikazanu u trgovačkoj knjizi, a u oporuci Katarine Franul/Franjul, među ostalim, ona ostavlja sinu vagu (00025).

²⁷ Pravo prvootkupa lađe u izgradnji Frančesko Stiglić/Štiglić namjenjuje svojem ocu Jurju. Ako on kupi lađu, a njegova žena Frančeska odluči snositi troškove njezina dovršetka, ona je dužna zvati njegova oca, svojega svekra, da upravo on dovrši izgradnju i za izvršeni mu je rad obvezna isplaćivati dnevnicu.

²⁸ Pelig je manji, obično dvojarbolni drveni obalni jedrenjak. Svojim izgledom sličan je trabakulu, no za razliku od njega na krmi ima nisku kabinu. Usp. Starec, Roberto, „Mondo popolare in Istria“, *Collana degli Atti*, br. 13, 1996., str. 1–304.

²⁹ Bracera je manji teretni jedrenjak obalne plovidbe, no mogao se koristiti i za ribolov. Broj jarbola varirao je od jedan do tri ovisno o tipu bracere i njezinoj provenijenciji. Usp. na i. mj.

³⁰ Usp. Mohorovičić – Maričin, Franjo, nav. dj., str. 170.

ostavlja ručni mlin zabilježen čakavskim leksemom *žerva* (*Zerva*)³¹ sinu Antonu (00081), dok Jakov Martinčić daje pravo korištenja kućnog mlina svojem sinu Jurju, no mlin mora ostati u kući njegova drugoga sina i Jurjeva brata Mateja. Juraj je dužan s bratom sudjelovati i u popravcima ručnog mlina (00111). Isti oporučitelj na sličan način regulira pravo korištenja kotla (*Caldiera*), najvjerojatnije za proizvodnju rakije.

Ženska i muška odjeća i obuća

Među osobnim stvarima u oporukama se ostavlja i odjeća. Ona se češće nalazi u onim oporukama koje su iskazi posljednjih volja žena, međutim u nekoliko oporuka odjećom raspolažu muškarci. Andrija Cigančić ostavlja ženi Ursuli, uza sve pokretnine u kući, odjeću (*Vestiti*) i donje rublje (*Biancheria*) (000148). U nekim slučajevima odluku o tome kako će odjeća biti raspodijeljena oporučitelji ostavljaju nasljednicima. Tako udovac Toma Miščinić napominje kako njegove kćeri Katarina i Antonija imaju na jednake dijelove razdijeliti majčinu *robbu*³² (00027). Od pojedinih se ženskih odjevnih predmeta najčešće spominju suknje. One su pamučne (00014), platnene (00071) ili od *Sarse*³³ (00064, 00071, 00118, 00119). Mogu biti prugastog uzorka, tzv. *Cottola di Borgo*³⁴ (00094), a u jednoj se oporuci spominje upravo takva suknja obojena u plavo (00133). Antonija Piglić (00104) ostavila je nakon svoje smrti unuci Mariji tri nove suknje, od kojih dvije s prslucima. Jedan je prsluk izrađen od pamuka (*bonbasin*), a prsluk druge suknje crvene je boje (*Rosso*). Ona unuci ostavlja i veo od muslina. U nasljedstvo se ostavljaju i košulje (00014, 00064, 00104, 00119). Antonija Stiglić/Štiglić ostavlja sestri Katarini košulju od grubljeg platna (*Tella Corame*) (00094), a udovica Margareta Pipić svojoj unuci Antoniji oveću vunenu košulju (00133). Margareta Sirotnjak unuci Margareti ostavlja tip prsluka (*Busto d' una Camicia*) (00071). Istoj je unuci baka ostavila pokrivalo za glavu, koje notar zapisuje kao *Mahrama*. Margareta Sirotnjak ostavlja drugoj unuci,

---

³¹ Usp. natuknicu „žrvanj“ u: isto, str. 340.

³² *Robba* je u suvremenome talijanskom jeziku višeznačan leksem, koji može označavati i odjeću. Usp. Deanović, Mirko – Jernej, Josip, *Talijansko-hrvatski rječnik*, deseto izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1991., str. 790. U sjeverozapadnim čakavskim idiomima *roba* označava „odijelo, tkaninu, potrošačku robu“. Usp. Mohorovičić – Maričin, Franjo, nav. dj., str. 245.

³³ *Sarsa*, uz to što označava odjeću izrađenu od vune, može biti i općenit naziv za ženski odjevni predmet. Na to upućuje i oporuka Jelene Zubić (00119). Usp. Radauš-Ribarić, Jelka, nav. dj., str. 115; Mohorovičić – Maričin, Franjo, nav. dj., str. 251.

³⁴ V. Boerio, Giuseppe – Manin, Daniele, *Dizionario del Dialetto Veneziano*, Santini, Venezia, 1829., str. 64, <https://books.google.hr/>, preuzeto 3. siječnja 2016.

Antoniji, veo³⁵ (*Vello*). Unukama Mariji i Frančeski ona daruje svakoj pokrivalo za glavu i jednu potkošulju (*Gupiza*). Potkošulje koje se ostavljaju u nasljedstvo mogu biti nove (00094) ili rabljene (00121). U oporuci Margarete Geržin/Gržin navodi se da je darovana potkošulja plave boje (00036). Od drugih se ženskih odjevnih predmeta spominju još crna svilena pregača (00094), krzneni kaput (00064) i ukrasi, vrpca za glavu (*Pletak*) (00121) i kopče za pojas (00143). U dodatku svoje oporuke Zvane Matetić obvezuje svojega univerzalnog nasljednika sina Antonia da mora svojoj sestri Jeleni davati jedan par cipela godišnje (00115).

U oporukama sačuvanim u lovranskom notarijatu, rjeđe negoli ženska odjeća, u nasljedstvo se ostavljaju i pojedini elementi muške odjeće.³⁶ Sinu koji dobiva glavninu očeva imetka otac ostavlja i svoju odjeću ne precizirajući o kojim je elementima odjevnih predmeta riječ (00060). Oporučitelj Andrija Markulin u oporuku unosi svoju posljednju želju kojom bratu Marku ostavlja stari kaput (00074). Muški odjevni predmeti i ukrasi na odjeći posebno se, između ostaloga, ističu u nasljedstvu kojim raspolaže brodograditelj Frančesko Stiglič/Štiglič. On ostavlja svojem ocu kaput, nećaku šešir s krznenim obrubom (*Capello con il Zuffo*), a svojem najstarijem slugi srebrne kopče za cipele. Bratu ostavlja srebrnu dugmad za košulju, a sinovima Martina Cupara srebrne kopče za pojas (00072). Pod uvjetom da budu oslobođene tereta zaloga, baka Jelena Blaženić ostavlja svojem unuku srebrne kopče.

Nakit

Od vrednijih osobnih predmeta³⁷ najčešće se daruje nakit. Nakit se ostavlja u nasljedstvo muškim i ženskim potomcima, najčešće unukama. Nije zabilježen nijedan slučaj darovanja nakita osobi koja nije bila u srodstvu s oporučiteljem ili oporučiteljicom. U najvećem

³⁵ U oporuci Antonije Piglič (000104) stoji naziv *Vello o Tumbante*, dok u onoj Jelene Zubić (00119) samo naziv *Tumbante*. Radmila Matejčić tvrdi da se naziv *tumbante* koristi za tip ogjavlja koji se u 18. stoljeću i kasnije javlja kao dio gradske nošnje u Bakru i Kraljevici. Usp. Matejčić, Radmila, *Nošnje Rijeke i okolice: kulturno-historijski prikaz*, Pomorski i povijesni muzej Rijeke, Rijeka, 1963., str. 14. Iz oporuke Antonije Stiglič/Štiglič vidljivo je da taj tip ogjavlja može biti izrađen od sarze (00094).

³⁶ U dvjema oporukama u kojima su oporučitelji žene nije moguće utvrditi pripadaju li odjevni predmeti i ukrasi na njima koji se daruju muškoj odjeći. Tako oporučiteljica Ruža Blažinić ostavlja sinu svu odjeću koja se nalazi u kući (00146), a Katarina Franul/Franjul univerzalnemu nasljedniku sinu Josipu, između ostaloga, par kopči i dvanaest srebrnih dugmeta (00025).

³⁷ U osobne stvari može se uključiti i darovani srebrni pečat koji sinu Josipu ostavlja uduvica Katarina Franul/Franjul (00025).

broju slučajeva u oporukama se navodi o kojoj se vrsti nakita radi, ponekad sadržavajući i njihove detaljnije opise. Najčešće se daruje nakit ruku. Osim zlata u pregledanim oporukama ne spominju se drugi plemeniti materijali koji su mogli biti korišteni za izradu te vrste nakita. Prstenje može biti zmijolika oblika (000114, 00115)³⁸, oblika grozda (00143), ukrašeno okom poludragog kamena jaspisa (00083) ili prikazom kojeg sveca, primjerice svetog Antona³⁹ (00115). U drugim oporukama izostaju njihovi opisi, međutim navodi se o kakvu se tipu prstena radi (*Petazgniach*)⁴⁰ (00115), odnosno radi li se o simbolu sklopljenog braka njegova vlasnika ili vlasnice (*Vera*)⁴¹ (00068).

Uz nakit ruku često se daruju privjesci u obliku križića. Najčešće su oni izrađeni od srebra (00015, 00025, 00114, 00115), tek se u jednoj oporuci navodi zlatni križić za ogrlicu (00121). Od ostalih se tipova privjesaka spominje srebrni medaljon (00143)⁴². Od drugog se prsnog i vratnog nakita daruju ogrlice (00014), a među njima postoje i one izrađene od koralja (00064, 00118). Zanimljiva je oporuka Frančesquine Peršić, koja obvezuje svoje sinove i nasljednike da moraju dati njezinoj kćeri, odnosno svojoj sestri novac za kupnju ogrlica. Kći oporučiteljice dužna je tim novcem kupiti ogrlice za svoje dvije kćeri. Darovanje novca za kupnju nakita uvjetovano je izostankom svađa sestre s braćom. Od ostalog se nakita daruju još zlatne naušnice. Osim materijala od kojeg su izrađene ne navodi se nijedan drugi detalj o njihovu izgledu. Naušnice se ostavljaju u paru (00094, 00114, 00121), ali i zasebno. Češće ih nasljeđuju žene, supruge, unuke i nećakinje.

³⁸ Za prsten *Zvane Matetića* (00115) koji ostavlja unuci Luciji u oporuci je opisano da je izrađen *a Bissa*: radi se o tipu prstena oblika zamotane zmije koja na glavi nosi dragi ili poludragi kamen. Taj tip prstena pripada mediteranskom kulturnom krugu. (Usp. Šarić Žic, Ivana, *Zlatni trag* (katalog izložbe), Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Rijeka, 2012., str. 64.) U istoj oporuci za zlatni prsten slična oblika koji djed *Zvane Matetić* ostavlja unuku Ivanu notar upisuje da je oblika zmije (*in forma di Vipera*).

³⁹ U oporuci izostaje detaljniji opis iz kojeg bismo mogli odrediti radi li se o prstenu s prikazom svetog Antona Pustinjaka ili svetog Antona Padovanskog.

⁴⁰ Metateziran lik *pečačnjak* za tip prstena *pečačnjaka* u koji je urezan pečat vlasnika mogao je nastati uslijed notareva pogrešna zapisa, ali može svjedočiti i o jednoj jezičnoj značajki onodobnoga lovranskog idioma ili pak oporučiteljeva idiolektu.

⁴¹ Zlatni prsten nazvan *Vera* ostavlja oporučitelj Andrija Čeh unuku kojemu ne zna ime, sinu svojega pokojnog sina Antonia, koji je oženjen i vjerojatno nastanjen u Livornu. Uz prsten unuku ostavlja i maslinik (00068).

⁴² Velik lanac s medaljonom bio je dio nakita riječke i senjske građanske nošnje toga vremena. Usp. Matejčić, Radmila, nav. dj., str. 14.

Zaključak

Iskazi posljednje volje koji se odnose na nasljeđivanje pokretina zabilježeni u oporukama lovranskoga notarskog ureda druge polovice 18. stoljeća važan su i vrijedan prilog boljemu razumijevanju prošlosti svakodnevnoga života na području Lovranštine (i u manjem dijelu susjednih područja) toga razdoblja. Takvi su elementi oporuka pronađeni u dvije trećine korpusa. Unatoč činjenici da su mogućnosti detaljne rekonstrukcije tadašnje svakodnevice Lovranštine temeljem analize tih elemenata oporuka ograničene, one dijelom ipak uspijevaju ocrtati život stanovnika na tom području. Budući da su njihove oporuke sadržajno bogatije, mogućnost rekonstrukcije života viših slojeva lovranskoga društva znatno je veća. Pred nama plastičnije oživljavaju lovranski brodograditelji, vlasnici brodova, pomorci i obrtnici, kojima je dugo pripadala glavna uloga u razvoju samoga grada, kako pokazuju dosad poznati povijesni izvori. Posebno vrijednima međutim valja izdvojiti opise koji nam omogućuju djelomičan uvid u organizaciju kućanstva ili način odijevanja (odjeća, obuća, nakit...) lovranskoga stanovništva druge polovice 18. stoljeća, a ne smijemo zaboraviti naglasiti vrijednost zabilježenih čakavskih leksema pri označavanju pojedinih predmeta za povijesnojezična istraživanja (npr. *belj*, *ponjava*, *ponjavica*, *marama*, *nakovalo*, *petačnjak*, *vera*). U nedostatku druge objavljene arhivske građe temeljem koje bi bilo moguće dobiti uvid u svakodnevni život Lovranštine toga razdoblja oporuke na talijanskome jeziku iz lovranskoga notarskog ureda ostaju nezaobilaznim uporištem u istraživanjima povijesti lovranske svakodnevice.

Izvori

1. Državni arhiv u Rijeci (HR-DARI):
  - Fond 41, *Javni bilježnici Rijeke i okolice*, sv. 24.

Literatura

1. Barbalić, Radojica F., „Brodarstvo i pomorci Lovrana i Lovranštine“, *Liburnijske teme*, knj. 6, 1987., str. 257–261.
2. Bistrovic, Željko, „Kulturnopovijesna važnost crkve Sv. Ivana u Lovranu“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 1, 2010., str. 255–279.
3. Boerio, Giuseppe – Manin, Daniele, *Dizionario del Dialetto Veneziano*, Santini, Venezia, 1829., <https://books.google.hr/>, preuzeto 3. siječnja 2016.

4. Deanović, Mirko – Jernej, Josip, *Talijansko-hrvatski rječnik*, deseto izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1991.
5. Doričić, Robert – Eterović, Ivana, „Antroponimija u ispravama lovranskoga notarskog ureda iz druge polovice 18. stoljeća“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 3, 2014., str. 163–188.
6. Eterović, Igor – Eterović, Ivana, „Devet lovranskih oporuka iz druge polovice 18. stoljeća: povijesna i jezična analiza“, *Histria: Godišnjak Istarskoga povijesnog društva*, knj. 3, 2013., str. 61–97.
7. Eterović, Ivana – Eterović, Igor, „Devet oporuka iz lovranske kancelarije na hrvatskome jeziku iz 18. stoljeća pohranjenih u Državnome arhivu u Rijeci“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 2, 2012., str. 35–84.
8. „Il Sabatini Coletti, Dizionario di Italiano“, *Corriere della Sera*, <http://dizionari.corriere.it/cgi-bin/sabcol/>, preuzeto 3. siječnja 2016.
9. Leideck, Markus, „Arhivsko gradivo Državnog arhiva u Pazinu kao izvor za istraživanje prošlosti Lovranštine“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 2, 2012., str. 19–34.
10. Matejčić, Radmila, *Nošnje Rijeke i okolice: kulturno-historijski prikaz*, Pomorski i povijesni muzej Rijeke, Rijeka, 1963.
11. Mohorovičić – Maričin, Franjo, *Rječnik čakavskog govora Rukavca i bliže okolice*, Katedra Čakavskog sabora Opatija – Adamić, Rijeka – Opatija – Matulji, 2001.
12. Muzur, Amir, *Liburnijski mikrokozam: Studije, osvrti, afekti*, Liburnijske teme, knj. 15, Katedra Čakavskoga sabora Opatija – Izdavački centar Rijeka, Opatija – Rijeka, 2003.
13. Peršić, Mirjana, „Lovran“, natuknica u: Bertoša, Miroslav – Matijašić, Robert (ur.), *Istarska enciklopedija*, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, 2005., <http://istra.lzmk.hr/>, preuzeto 4. siječnja 2016.
14. Radauš-Ribarić, Jelka, *Ženska narodna nošnja u Istri*, Institut za etnologiju i folkloristiku – Istarsko književno društvo „Juraj Dobrila“ – „Josip Turčinović“ d.o.o., Zagreb – Pazin, 1997.
15. Sanković, Ivana, „Lovranska glagolitica i dosadašnja istraženost“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 1, 2010., str. 281–300.
16. Starec, Roberto, „Mondo popolare in Istria“, *Collana degli Atti*, br. 13, 1996., str. 1–304.
17. Sušić, Zvonimir, „Valvasor o Liburniji (Volosko, Veprinac, Sv. Jakov – Opatija, Lovran, Mošćenice)“, *Dometi*, god. 3, br. 6, 1970., str. 114–123.

18. Šarić Žic, Ivana, *Zlatni trag* (katalog izložbe), Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Rijeka, 2012.
19. Visintin, Denis, „Spud“, natuknica u: Bertoša, Miroslav – Matijašić, Robert (ur.), *Istarska enciklopedija*, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, 2005., <http://istra.lzmk.hr/>, preuzeto 4. siječnja 2016.
20. Viškanić, Damir, *Quaderna capituli Lovranensis/Kvaderna kapitula lovranskoga*, Katedra Čakavskoga sabora Opatija – Adamić, Lovran – Rijeka, 2002.
21. Zakošek, Boris, „Pregled arhivalija Lovranštine do 1945. u Državnom arhivu u Rijeci“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 1, 2010., str. 21–68.
22. Žigulić, Roberto – Biloš Žigulić, Sanja, „Stanovništvo istočnog dijela lovranske gradske jezgre u XIX. stoljeću“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 2, 2012., str. 85–118.
23. Žigulić, Roberto – Biloš Žigulić, Sanja, „Stanovništvo južnog dijela lovranske gradske jezgre u XIX. stoljeću“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 3, 2014., str. 233–282.

RIASSUNTO

I testamenti della cancelleria notarile lauranese – uno sguardo alla vita quotidiana di Laurana ed i suoi dintorni dalla seconda metà del 18° secolo

Nell'Archivio di Stato di Fiume (Državni arhiv u Rijeci) si conservano i documenti della cancelleria notarile lauranese dalla seconda metà del Settecento, tra i quali spiccano i testamenti, ricchi dei dati contenuti. Sono proprio questi testamenti a rappresentare una fonte storica straordinaria per la ricerca della storia del territorio lauranese, specialmente per studiare la storia della vita quotidiana.

Continuando la ricerca perenne del fondo della cancelleria notarile lauranese dalla seconda metà del 18° secolo, in quest'articolo viene presentata una parte dei beni mobili i quali sono contenuti nei testamenti scritti in italiano dal 1756 al 1796. Basati sulla descrizione dei vestiti, gioielli, mobili ed altri beni mobili, vengono presentati i frammenti della vita quotidiana dei residenti di Laurana ed i suoi dintorni nel periodo in questione.

Parole chiavi: *Laurana, 18° secolo, testamento, beni mobili, storia di vita quotidiana*